

dal kapcsolatban Bjelinszki szavai-
val megállapítja, hogy világhírhez
lehet jutni: »ésszel és ostobasággal,
nemességgel és aljassággal, bátor-
sággal és gyávassággal«. Bihalj Me-
rin a lengyel és jugoszláv művészet
kapcsolatairól ír érdekes tanulmányt;
Dedijer Sztevan a négyoroki opera-
éret furesaságairól számol be. Gligo-
rics Velibor a rémhírterjesztés »lé-
lektani okairól ír, Laics Radován
irodalmi nyelvünk problémáiról, Sze-
kudics Iszidora a fordítók »műhely-
titkairól«. Színházi-, film-, művésze-
ti- és sajtótanulmányok, hírek eg-
szítik ki a köztudnón szerkesztett he-
tőlap hasábjait.

Külön kell megemlítenünk a lap
kritikai írásait, amelyek jelentős —
alighanem a legjelentősebb — helyet
foglalják el a »Knjizevne Novine«
ben. És itt lehetetlen nem hangsú-
lyoznunk a szocialista kritika pótol-
hatatlan szerepét irodalmunk és író-
ink formálásában, fejlődésében, ki-
alakulásában. A szerb-horvát (és ma-
gyarországi) folyóiratok olvasói már
megállapíthatták, hogy ma egészen
más szerepe van a bírálóknak, mint
volt a polgári társadalomban. A
»Knjizevne Novine« külön jelentősé-
ge éppen abban áll, hogy a fejlő-
dést, a világ fontos eseményeit, az
irodalmi és művészeti alkotásokat a
nevelőszándékú művész-kritikus, a
szocialista dolgozó ösztönességével
nézi, felméri és tárgyalja. Csak
ilyen kritikával lehet nevelni íróit,
olvasót — és irodalmat.

A »HID« olvasói és írógárdája,
megfelelő anyanyelvű lapok hiá-
nyában, sokat és felmérhetetlenül
szükségeset tanulhatnak a »Knjizev-
ne Novine« írásából.

(g. l.)

»HUNGÁRIA IRODALMI LEXIKON«

Ezen a néven új lexikon jelent
meg Budapesten, 1947-ben. A 624 ol-
dalas könyvet Révay József egyete-
ni c. ny.ív. rk. tanár és Köhalmi
Béla, a Fővárosi Könyvtár igazga-
tója szerkesztették. A munkatársak
között Fekete Lajos névvel talál-
koztunk. Feltehető, hogy ő volt a
lexikon »jugoszláv szakértője«.

Az 1946 novemberi keletet viselő
előszó szerint az volt a szerkesztők
célja, »hogy az olvasóközönséget
tájékoztassák az írókról és irodai-
makról, még pedig *lehetőleg a mai
napig*«. Hogy ez mennyiben sikerült
magyarországi irodalmi viszonylat-
ban, nem tudjuk és nem is mi akar-
juk megállapítani. Hogy ez a cél
jugoszláviai viszonylatban sehogyan
sem sikerült, ezennel megállapíthat-
juk.

Az előszó, bár beszél az adatok
össze gyűjtésével kapcsolatos nehézsé-
gekről, azt állítja, hogy e lexikon-
nal »nagy mű« jelent meg. Mi in-
kább azt mondanánk, hogy egy felü-
letesen összekapkodott, hibás, hiá-
nyos, talán rosszakarató, de min-
denesetre rosszhatású »mű« jelent
meg e lexikon megjelenésével. Fel-
lősségünk tudatában állítjuk, hogy
— bár ehhez 1946-ban már megvolt
minden lehetőség — a lexikon jugo-
szláviai vonatkozásban régi, meg-
bízhatatlan, korszerűtlen adatokra
támaszkodik és semmit sem tett új
adatok megszerzéséért, amihez (1946-
ban!) egyetlen levél is elégséges
lett volna. Megállapítjuk, hogy a
lexikon nagy jugoszláv írók egész
sokaságát nem ismeri; megállapít-
juk, hogy újszólván kizárólag a
reakciós, fél- vagy egészen fasiszta
íróinkkal foglalkozik; megállapítjuk,
hogy a jugoszláv irodalom klasszi-
kuscit sem ismeri jól és végül meg-
állapítjuk, hogy a vajdasági ma-
gyar irodalmat egyáltalában nem
ismeri.

Felesleges itt arra hivatkoznunk,
hogy az új Jugoszlávia Magyaror-

szág iránti barátj — most már szövetségi — politikája a Hungária könyvkiadót, Révay József egyetemi tanár, szerkesztőt, még Fekete Lajos költőt, a klerikális »Délbácska« valamikori munkatársát is arra kötelezi, hogy Jugoszláviával kapcsolatban a valóságot közöljék. Semmi mást, csak a valóságot, Szinte szegyeljük felsorolni, hogy ez a magát irodalmi lexikonnak hirdető vállalkozás a szomszédos Jugoszlávia írói közül nem ismeri Bogdanovics Milánt, a Szerb Népköztársaság Íróegyesületének elnökét; Minderovics Cedomirt, himnuszunk költőjét; Zogovics Radovánt, akinek »Tito életrajzáról ének« c. nagy költeményét úgyszólván valamennyi kultúrnyelvre lefordították; Makszimovics Deszankát, a legismertebb jugoszláviai költőt (aki volt Budapesten is); Popovics Jovánt, a jugoszláv-magyar kulturális közeledés előharcosát, a nagyszerű költőt és elbeszélőt; Leszkovác Miládem a káttúnó Ady és Petőfi fordítót; Csiplics Bogdánt, a regényíró és Petőfi-fordítót, Dediert, Davicsót, Miskinát, Cesarecet, Koszoveit, Klopicsót, Racin Kosztát, a modern macedón irodalom megalapítóját és még sok mindenkit.

A horvát államdíjas írók közül nem tud e lexikon Horvát Jozseról, Stambuk Zdenkóról, Csacse Ivéról, Segedin Petarról, Doncsevics Ivánról, Cár, Erna Viktorról. (Mellékesen megállapítjuk, hogy a csehszlovák írók közül sem ismeri Iván Olbrachot, a románok közül Jó Mihályt, a bolgárok közül Belev Krsztót — mindhármán a haladó szellemű élgárdából.)

Kit ismer ez az irodalmi lexikon?

Ismeri a kollaboránsok közül persze Ujevicsot, aki fasiszta lapot szerkesztett a Németországba hurcolt horvát munkások részére, s aki Zogovics Radován osztályozása szerint: »sötét, dekadens, reakciós és hazaáruló« — persze az irodalmi lexikon mást tud róla. Azt tudja, hogy »a modern horvát líra kiemelkedő egyénisége«. Ismeri a lexikon

Ducsics Jovánt is, aki szerintük »ahogy őt a szerb irodalmi kritika jellemzi: neoromantikus délszláv költő, de ebben a nemben a legnagyobb«, Mi, a szerb irodalmi kritika nevében ugyanazt mondhatjuk Ducsicsról, mint Ujevicsról. Ismeri persze a lexikon Begovics Milánt, Domjanics Dragutint, Sztefánovics Sztetiszlávot, Drainac Radét, aki »a modern szerb irodalom legígéretesebb tehetsége« és ismeri a jugoszláv irodalom majd valamennyi kleriko-fasiszta-hazaáruló leszereltjét.

Akát azonban ismer, azokról is illetékes, sajtóhibákkal, előírásokkal tüzdelt »ismertetés«-t ad. Ducsics Jován sohasem adott ki »Bazsalikom« című verseskötetet, amely kötet Szenteleky-Debreczeni fordításait tartalmazza, — igaz, vannak a fordítások között Ducsics-versek is. A modern szerb irodalom egyik igazijesele, Andrics Ivo, nem a »Híd a Dunán«, hanem a *Híd a Drinán* című regényt írta, stb.

Nem tudja a lexikon (miért is tudná?) hogy a jugoszláv irodalom három seniorja, Názor Vladimir, Zsupáncsics Oton és Sztájics Vászai idős koruk ellenére átmentek a partizánokhoz és harcoltak hazánk felszabadulásáért fegyverrel is, tollal is. Újabb alkotásajkról semmit sem tud a lexikon.

Jellemző a lexikon értékeléseinek megbízhatóságára az, amit Gáj Ljudevitról — nem tud. A régi lexikonok alapján, egyszerűen megállapítja, hogy »pánszláv törekvéseihez még az egykori Oroszországot is meg akarta nyerni, 1840. Pétervárott történt hűvös fogadtatása után azonban mozgalmát hazai keretek között vitte tovább.« Ezek szerint Gáj »hazai keretek között« — és Oroszország nélkül vitte tovább »pánszláv« mozgalmát?

Száz évvel a nagy magyar forradalom után, a lexikon szerkesztői esetleg gondolhattak volna arra is, hogy akit Pétervár 1840-ben »hűvö-

sen» fogad és akit Bécs 1845-ban megbuktat, nem feltétlenül »pánszláv«. Háttha csupán Bécs, a hü-bérij Ausztria-Magyarország-Horvátország és Jelliasich ellensége? Egy 1947 januárjában megjelent zágrábi tanulmány (*Barac Antun: Gáj Ljudovit bukása*) így értékeli a nagy horvát politikust: »Utazik, fogad, szervez, terveket készít. Érti a tömegek hangulatát. Tudja, hogy mi történik Európában, ismeri Ausztriát és ismeri a magyarokat is... Nem az az ember, aki parancsokat fogadna el, mint Jelliasich. Nem kötik osztályérdekéj a feudálisokhoz, hogy mindenáron a régi rendszer fennmaradásához ragaszkodjék. Nem hisz Ausztria örökkévalóságában és van annyira mozgékony, hogy szükség esetén a radikális áttunnal meneküljen...«

Oldalakon keresztül sorolhatnánk fel az irodalmi lexikon ferdítéseit amelyek *annyiszor ismétlődnek, hogy szinte tudatosáknak látszanak*. Bányadt, polgári zamatja van ennek a lexikonnak, amely megállapítja, hogy Winston Churchill »a század angol történelmének legnagyobb alakja«. Irodalmi lexikonról lévén szó, ez az értékelés legalábbis elstetettnek tűnik előttünk.

Nézzük azonban, mit tud Hungária-Révay-Fekete rólnak, jugoszláviai magyar írókról?

Ezek után, ha semmit sem tudna, meg lehetnénk elégedve. Sajnos azonban, a semminél jóval kevesebbet tud..

Kezdjük azokkal, akik helyet kaptak a lexikonban.

Az irodalmi lexikon nem tudja, hogy Ambrus Balázs még a világháború előtt meghalt. Nem tudja, vagy szögyenli közölni, hogy Borsódi Lajost a németek, Radó Imrét és Havas Emilt a magyar fasiszták megölték. A lexikon (1947-ben!) megállapítja, hogy Havas »a vajdasági magyar irodalom egyik érdemes munkása« és Radó »a vajdasági magyar irodalmi élet egyik vezető

tagja«. A lexikon nem tudja, hogy Sinkó Ervin Zágrábban él; regénye, novellái, versei és tanulmányai jelennek meg.

A lexikon nem ismeri Herceg Jánost, akinek regénye és novellái Budapesten is megjelentek; nem ismeri Majtényi (Markovics) Mihályt, a kitűnő regényíró és novellistát; nem ismeri Dudás Kálmánt, Szirmai Károlyt, Laták Istvánt, Gál Lászlót és nem ismeri a jugoszláviai magyar írás újabb jelentkező tehetséges munkásait.

De mit várunk egy irodalmi lexikontól, amely szerint: »*Kalangya* vajdasági magyar írók *baloldali* folyóirata, 1932. Alapította a fiatal elhunyt Szenteleky Kornél, 1932 aug. tól szerk. Szirmai Károly és Kende Ferenc. Havi folyóirat, *Megjelenik Ujvidéken*.« (Kiemelések töltünk).

Készséggel elhiszük, hogy akadhatnak olyanok, akiknek még a fasiszták Kalangya is baloldali folyóirat volt. De miért nem tudják egy magyar irodalmi lexikon szerkesztői, hogy a Kalangya nem jelenik meg és miért nem tudják, hogy ismét megjelenik az a HÍD, amelyet a magyar fasizmus betiltott és írószerkesztői és munkatársai közül Mayer Ottmárt, Simokovics Rókuszt és Svalb Miklóst felakasztattak?

Különb... azok után, amit találtunk és amit nem találtunk ebben az irodalmi lexikonban, azt hisszük, felesleges minden kérdezősködés. Egy magyarországi irodalmi lexikon, amely nem ismeri a fasiszta könyvek Magyarországon megjelent hivatalos jegyzékét és amely nem tudja, hogy pl. Erdélyi József fasiszta és jelenleg jogerős büntetését tölti ki, miért tudna többet Jugoszláviáról, miért ismerné épen a jugoszláviai írókat, irodalmi törekvéseket? És miért ismerne bennünket épen Fekete Lajos, aki amig itt volt, addig is csak azokkal a körökkel tartott fenn érintkezést amelyek csupán annyira nem foglalkoztak »napi politikával«, mint — a lexikon szerint —, 1919.

után Herczeg Ferenc — a Reviziók Laga elnöke.

Megállapítjuk végül, hogy az 1926-ban a »Studium« kiadásában, dr. Ványi Ferenc szerkesztésében és az ugyancsak 1926-ban Benedek Marcell szerkesztésében megjelent irodalmi lexikonok jóval több és megbízhatóbb adatot közölnek akár a mai Jugoszláviáról és különösen vajdasági magyar irodalomról, mint az 1947-ben megjelent Révay-féle irodalmi lexikon.

Az előszó a lexikon mártírhálált halt szerkesztőire, Gáspár Zoltánra, K. Havas Gézára, Fuskás Lajosra, Rába Leóra hivatkozik. »Jobb lett volna munkánkra — írja, — ha velük fejezhettük volna be.«

Hisszük, hogy jobb lett volna. Hisszük, hogy a Hungária könyvkiadónak ezt a meglehetősen drága és lehangolóan értékteien irodalmi lexikonát mártír szerkesztői szívenlenék.

*

Jóformán felesleges volt mindezt megírni, amit feliebb megírtunk. Ez az »irodalmi«-üzleti vállalkozás — Tancsics Mihályt sem ismeri. Száz esztendővel a nagy magyar március után — hát nem ilyen »irodalmi« lexikont vártunk. Gál László

ÚJ KÖNYVEINK

Sinkó Ervin:

A VASÚT

A jugoszláviai magyar könyvpiacra új könyv jelent meg: Sinkó Ervin »Vasút«-ja. Ez a nagylelkvetű szíves és felkeszült riport — a cselekmény izgalmas és érdekfeszítő jellegéből kiindulva mondhatnók riportregény — nemcsak fiatal magyar könyvkiadásunk egyik fontos állomását jelzi, hanem egyúttal kordokumentumot is ad egy leginkább hovártul megszűnt, de gyökereiben mégis magyar örök meglátásában Jugoszlávia történelmének fontos szakaszáról, a jugoszláv ifjúság gigászi munkavállalásáról, a Samac—szarajevói Ifjúsági Vasútvonalról. Ez a két

vonás adja meg a könyv megjelenésének fontosságát és ezért üdvözlőjük mi is örömmel és megelégedéssel Sinkó Ervin meleg, szép megemlékezését a Prugáról, mindannyiunk büszkeségéről.

A vasút építésének házas napjaiban sokat olvastunk ifjúságunk munkájáról és olvasás közben az volt az érzésünk, hogy meléz lehet erőfő a hatalmas vállalkozásról írni; komoly és felelősségteljes feladatot jelenthet egy 240 km-es utszakasz hősies erőfeszítéseinek eseményeiről egységes, mindent magában foglaló képet adni és ezen át a hitelesség meggyőző erejével érzékelteini a kövel és vízzel, a természet elentétes tulajdonságú erőivel, a sokréti anyaggal harcoló ifjúság emberemlékezet óta nem tapasztalt nagy vállalkozását és az ifjúság szellemi átfonnálódását. A nyolcvanegynéhány oldalas kis könyvet elolvasva az az érzésünk, hogy Sinkó Ervin nem oldotta meg rosszul ezt a komoly feladatot. Nem mutatott és nem is mutathatott be mindent a Vasútvonal hatalmas és szerteágazó munkájából. Nem is lehet ilyen nagy munkát a riport hézagos és sokszor csak részleteket átfogó eszközeivel a maga teljes valóságában és emberi nagyságában érzékelteini. Kétségtelen azonban, hogy Sinkó írásával egészen emberi közelségbe hozta ifjúságunk nagy vállalkozását és éppen meleg hangja, a Vonal teljes méltatása az, ami könyvének különös értékét ad, Sinkó azonfelül, hogy igyekezett hű megvilágításba helyezni a nagy munka mozaikjait, a tárgynak és a témának kijáró igazí írói le kesedés hangján eleveníti fel önmagában az élmények színes sorozatát: és vezetí az olvasót, hivatását boldogan teljesítő kaulauként, a Samac—Szarajevói útszakaszon.

Már a szlavonszki-bródi hajnali útszállónál érezzük, hogy az örő most elindul, hogy a Vonal nagy szívének minden emlékeverését kítapogassa. A daltól és munkától visszhangzó, halkokkal, sík tájjal és hegyekkel teliszórt panoráma szépségeit szemlél-